Neumannová, Kateřina

[Pilátová, Jindřiška. Krátká zpráva v současné ruské a české publicistice. Jazyk a text]

Opera Slavica. 2012, vol. 22, iss. 4, pp. 64-66

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/125607
Access Date: 19. 02. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

Pilátová, J.: **Krátká zpráva v současné ruské a české publicistice. Jazyk a text.** Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 164 s. ISBN 978-80-244-2278-7.

Přestože se publicistický styl těší velkému zájmu řady lingvistů, neexistují dosud prakticky žádné porovnávací práce z ruské a české publicistiky. Světlou výjimkou je však recenzovaná publikace Jindřišky Pilátové, která tak částečně vyplňuje mezeru v této oblasti lingvistického bádání.

Její monografie se zabývá lingvisticko-stylistickou analýzou ruského a českého zpravodajského žánru krátké zprávy v rámci současného publicistického stylu i stylu 70. let 20. století. Klade si za cíl vymezit shodné a rozdílné rysy ruských a českých textů jednak v rovině jazykové, jednak v rovině kompoziční. V některých případech je ruský a český materiál konfrontován také s materiálem anglickým.

Jindřiška Pilátová podrobila svému zkoumání poměrně značné množství textů krátké zprávy z roku 2001 (430 českých, 430 ruských, 150 anglických textů) a menší počet textů z let 1974 – 1977 (70 českých, 70 ruských). Tímto diachronním přístupem k ruskému a českému materiálu se autorka snaží respektovat jeden z nejvýraznějších rysů publicistického stylu, tj. dynamičnost. Jeho různorodost pak zohledňuje tím, že texty excerpovala nejen z tisku centrálního (např. Известия, Независимая Газета, Lidové noviny, MF Dnes), regionálního (Санкт-Петербургские Ведомости, Olomoucký Den), ale také bulvárního (Экспресс Газета, Moravskoslezský Blesk) a opozičního (např. Правда).

Po úvodu je posuzovaná práce rozdělena do tří kapitol, jež jsou dále členěny do jednotlivých podkapitol. V závěru každé kapitoly je uvedeno její dílčí shrnutí, což bezesporu přispívá k přehlednosti celé monografie a usnadňuje orientaci v ní.

První kapitola (*Problematika publicistického stylu a charakteristika žánru krátká zpráva*) je věnována postavení publicistického stylu v systému funkčních stylů. Autorka se zde kloní k ruské stylistické tradici, neboť se domnívá, že ruský systém je jednotnější a vyváženější. Vychází tedy z pěti primárních funkčních stylů (administrativní, odborný, publicistický, umělecký a hovorový), mezi nimiž dle autorčina mínění zaujímá publicistický styl centrální pozici. Sjednocuje totiž funkci sdělování a působení, což autorka znázorňuje i za pomoci grafu, jejž sama vytvořila. Dále se v této kapitole soustřeďuje pozornost na vnitřní nejednotnost publicistického stylu, jeho současné tendence a na obecnou charakteristiku žánru krátké zprávy.

V druhé kapitole (*Jazykové prostředky žánru krátká zpráva v ruštině a češtině*) Jindřiška Pilátová analyzuje slovní zásobu, tvarosloví a větnou stavbu zkoumaných textů, přičemž proti sobě vždy staví prvky automatizované (standardní) a aktualizující. Na bohatých příkladech potvrzuje, že převládá proces automatizace jazykových prostředků nad procesem aktualizace. To je podle jejího názoru dáno vyšší mírou informativnosti, objektivity a stereotypnosti sdělení, která je příznačná právě pro žánr krátké zprávy. K standardním výrazovým prostředkům v lexikální rovině řadí například společensko-politickou slovní zásobu a terminologii, vlastní jména a kompresivní slovotvorné postupy (abreviace, kompozice a konverze). Mezi automatizovanými morfologickými kategoriemi zaznamenala vyšší míru užití nominálních výrazů, jež zcela převládají nad prvky slovesnými. Pro syntaktickou oblast je typická věta jednoduchá, parenteze, nepravé vedlejší věty.

Aktualizující prostředky podle autorčina zkoumání dominují ve slovní zásobě. Jedná se především o metonymii, metaforu, parafrázi, hovorové a nespisovné výrazy. V morfolo-

gické rovině se za aktualizující prvky považují citoslovce, částice, tvary 1. osoby sg./pl. sloves a osobních zájmen. V syntaxi jsou to zejména věty tázací, rozkazovací, zvolací, aposiopese, parcelace a hodnotící vsuvky. Co se týče srovnání ruských a českých jazykových prostředků, dospívá autorka k názoru, že jazyk ruské krátké zprávy je na jedné straně daleko expresivnější, na straně druhé však tíhne k větší objektivnosti než materiál český.

Třetí kapitola (*Kompoziční prostředky žánru krátká zpráva v ruštině a češtině*) se zaměřuje na mikrokompozici, makrokompozici a prostředky odkazující na zdroj informace. V rámci mikrokompozice si autorka všímá především titulků, jejich formální a obsahové klasifikace, expresivních prostředků v titulcích, porovnává titulky 70. let 20. století se současnými. Zatímco titulky 70. let 20. století se vyznačovaly nominálností a jazykovou ekonomií, pro současnou ruskou i českou krátkou zprávu jsou charakteristické tematicko-rematické titulky. Nicméně v ruštině mají významnou pozici rovněž titulky kataforické nebo synsémantické. Autorka je přesvědčena, že ruské titulky jsou oproti českým mnohem pestřejší a expresivnější. Ruský tisk daleko více pracuje i s grafickými neverbálními prostředky, které jsou v publikaci pro názornost uvedeny v jedné z příloh.

V podkapitole zabývající se makrokompozicí jsou popisovány a na příkladech z excerpce prezentovány hlavní znaky informativního postupu, který v ruské i české krátké zprávě převládá, tj. inkoheznost, enumerativnost a komutabilnost jeho komponentů, aktualizovanost, objektivita. Je ale možné setkat se i s postupem výpravným, výkladovým či úvahovým. Autorka konstatuje, že i v oblasti makrokompozice je ruský materiál mnohem expresivnější, využívá více slohových postupů a častěji než český text krátké zprávy obsahuje autorovo subjektivní hodnocení.

Dále je zvláštní pozornost věnována prostředkům odkazujícím na zdroj informace. Autorka zde navrhuje jejich formální klasifikaci, rozlišuje dvě skupiny těchto odkazů: předložkové vazby *(př. podle koho/čeho; по словам кого; according to something)* a konstrukce s určitým tvarem verba dicendi *(přímá řeč, nepřímá řeč, volná přímá řeč, dvě samostatné věty s deiktickým odkazem, souvětí s parentetickou vedlejší větou a spojkou „jak/как“)*. Podle své analýzy Jindřiška Pilátová usuzuje, že mezi porovnávanými jazyky (češtinou, ruštinou a angličtinou) je určitá shoda, vévodí jim totiž obě kategorie rozlišovaných odkazů. Rozdíl je spatřován pouze v jejich konkrétním využití. Ruská krátká zpráva dává přednost stylisticky příznakovým složeným předložkám typu *„по словам кого“*, kdežto čeština preferuje stylisticky bezpříznakovou předložku *„podle“*. Ekvivalentní anglická předložka *„according to“* má dle autorky omezené použití, proto v angličtině převažují konstrukce se slovesy mluvení.

V závěru jsou pak sumarizovány obecné skutečnosti náležející nejprve shodným, posléze rozdílným jevům a tendencím v ruském a českém žánru krátké zprávy. Rozdílné jevy mají podle autorky jak příčiny jazykové, tak i mimojazykové a stylistické. Navíc autorka na základě svého zkoumání tvrdí, že ruský text krátké zprávy nabízí daleko pestřejší škálu stylistických možností než paralelní český materiál.

Celá publikace imponuje uceleností a hloubkou pohledu, což dokládá i rozsáhlý seznam bibliografie, jenž čítá 240 položek. Je psána vědeckým, a přesto čtenářsky srozumitelným jazykem. Lze ji proto vřele doporučit nejen studentům či doktorandům, ale všem zájemcům o ruský a český publicistický styl. Kromě toho je třeba vyzvednout, že se autorka podrobně zaměřila i na specifické rysy žánru krátké zprávy, kterým doposud nebyla věnována patřičná pozornost, a to na kompresivní slohotvorné postupy, časté užití přístavkových spojení, nepravé vedlejší věty, prostředky odkazující na zdroj informace.

Při studování knihy čtenáře jistě zaujme mimo jiné i procentní vyjadřování zaznamenaných jazykových jevů. Jejich přehled a další statistické údaje (např. výskyt jednotlivých morfologických a syntaktických kategorií) získané z reprezentativního vzorku excerpovaného materiálu autorka uvádí v přílohách na konci publikace. Jednou z předností práce je nepochybně též výstižný popis vývoje funkčního pojetí stylistiky, kdy jsou zmiňována nejdůležitější jména nejen českých a ruských lingvistů. Všechny získané poznatky, které jsou demonstrovány na početných příkladech, je určitě možné využít také v praxi, při česko-ruském překladu.

Monografie Jindřišky Pilátové představuje dle našeho názoru významný přínos nejen pro účely teoretické, ale i praktické. Obohacuje domácí lingvistickou literaturu a může být zdrojem inspirace pro ty, jež by se chtěli zabývat srovnávací jazykovou analýzou.

Kateřina Neumannová